

Mariana MITRA

***MANUAL DE DREPT PENAL
PENTRU SPECIALIZĂRILE
ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ ȘI POLIȚIE LOCALĂ***

Mariana MITRA

***MANUAL DE DREPT PENAL
PENTRU SPECIALIZĂRILE
ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ ȘI POLIȚIE LOCALĂ***

Copyright © 2015, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MITRA, MARIANA

**Manual de drept penal pentru specializările administrație
publică și poliție locală / lect. univ. dr. Mariana Mitra. - București :**
Pro Universitaria, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0182-9

343

CURSUL nr. 1

„Noțiuni introductive privind dreptul penal”

Planul cursului:

1. Definiția și caracteristicile dreptului penal
2. Obiectul, scopul și subramurile dreptului penal
3. Funcțiile, necesitatea și locul dreptului penal în sistemul dreptului
4. Apariția și evoluția dreptului penal

1. Definiția dreptului penal:

Dreptul penal, ca ramură a sistemului de drept din România, este format din totalitatea normelor juridice, legiferate de puterea legislativă, care stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, condițiile de tragere la răspundere penală, sancțiunile și alte măsuri ce urmează a fi aplicate sau luate de către instanțele judecătorești persoanelor fizice sau juridice, care au săvârșit infracțiuni, în scopul apărării celor mai importante valori sociale ale statului de drept, democratic și social.¹

Caracteristicile dreptului penal:

Din definiția de mai sus desprindem **elementele definitorii** acestei ramuri de drept și anume:

1. termenul de **“drept penal”** cunoaște două accepțiuni²:
 - ♣ **ramură** a sistemului de drept, ce cuprinde o totalitate de norme juridice cu același obiect de reglementare,
 - ♣ **știința** dreptului penal, ce cuprinde totalitatea ideilor și concepțiilor despre dreptul penal ca disciplină de studiu,
2. dreptul penal este o ramură de drept **distinctă și autonomă** în raport cu celelalte ramuri de drept;
3. dreptul penal are o **structură unitară**, cele două părți ale C. Pen. completându-se reciproc;
4. dreptul penal este format dintr-o **totalitate de norme juridice** cu același obiect de reglementare;
5. normele dreptului penal stabilesc expres faptele ce constituie **infracțiuni**, condițiile de tragere la **răspundere penală** a persoanelor care le săvârșesc, precum și **sancțiunile aplicabile**;
6. dreptul penal are un **scopspecific** și anume apărarea valorilor sociale;
7. are **instituții specifice**, acestea fiind: infracțiunea, răspunderea penală și sancțiunile;
8. dreptul penal este o ramură de drept **public**³, deoarece întotdeauna unul dintre

¹ Mariana Mitra Radu – Drept penal, partea generală, Caiet de seminar, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura ProUniversitaria, București, 2011, pg. 9.

² Alexandru Boroi, Gheorghe Nistoreanu - Drept penal – partea generală, Ediția 4, Editura All Beck, București, 2004, pg. 2; Constantin Bulai – Drept penal român – partea generală, vol. I, Casa de Editură și Presă „ȘANSA” – S.R.L., București, 1992, pg. 7.

³ Vintilă Dongoroz –, Drept Penal, vol. I, București, 1939, pg. 27, Ilie Pascu, Vasile Drăghici –op.cit., pg. 8; Constantin Mitrache – op.cit., pg. 12.

subiectele raportului juridic de drept penal este **statul**, aflat pe o poziție dominantă, fiind cel care realizează tragerea la răspundere penală a infractorilor și aplicarea sancțiunilor. În același timp, valorile sociale apărute de dreptul penal sunt de interes public;

9. dreptul penal are un caracter **subsidiar**⁴, în sensul că intervine atunci când protecția valorii sociale apărute nu poate fi realizată prin intermediul altor norme, astfel că recurgerea la mecanismul penal de protecție este inevitabilă, constituind unicul mijloc de protecție când alte ramuri se dovedesc inefficiente.

10. dreptul penal are caracter **selectiv**, astfel încât sub protecția acestuia cad doar anumite categorii de valori și relații sociale, iar celelalte cad sub protecția normelor morale, religioase sau sub protecția normelor altor ramuri de drept. În același timp, dreptul penal nu incriminează toate acțiunile sau inacțiunile oamenilor, ci doar pe acelea care ar periclita existența unei valori protejate.

2. Obiectul dreptului penal:

Obiectul dreptului penal îl constituie **relațiile de apărare socială**, relații ce se nasc între membrii societății în vederea apărării valorilor sociale și a relațiilor sociale ce se creează și se dezvoltă în jurul și datorită acestor valori. În cadrul acestor relații, membrii societății au îndatorirea de a nu vătăma prin faptele lor valorile sociale.⁵

Respectarea acestor îndatoriri asigură existența normală a societății, ducând la existența unor raporturi de **cooperare**.

Dacă nu se respectă aceste norme, raporturile de cooperare se transformă în raporturi de **conflict** între Stat și cei care nu respectă ordinea de drept impusă prin preceptele legale. Astfel, cele două tipuri de raporturi, reprezintă **obiectul** dreptului penal.

Relațiile de apărare socială, care constituie obiectul de reglementare al dreptului penal, au o existență obiectivă, **anterioară** încălcării legii, fie sub forma unor *relații de cooperare*, fie forma unor *relații de conflict* ce apar **după** încălcarea legii. Astfel, inițial, normele dreptului penal ne arată ceea ce nu avem voie să facem, prin interzicerea acestor fapte ca infracțiuni, și numai după încălcarea lor (prin săvârșirea unei infracțiuni) intervine latura represivă a dreptului penal.

Scopul dreptului penal:

Acesta nu mai este prevăzut expres în Codul penal, dar din interpretarea legislației și a gândirii penale acesta constă în apărarea, împotriva infracțiunilor, a României cu toate atributele sale, respectiv suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, a persoanei cu toate drepturile și libertățile acesteia, a proprietății, precum și a ordinii de drept.

Așadar, scopul dreptului penal este de a apăra societatea în ansamblu, membrii săi în particular, împotriva tuturor faptelor antisociale ce cad sub incidența legii penale.

Enumerarea valorilor sociale enumerate mai sus are un **caracter exemplificativ și nu limitativ**, dreptul penal ocrotind și alte valori sociale ce nu sunt prevăzute expres în acest articol.

Ex. **apărarea mediului înconjurător**.

Trebuie menționat că nu există valori sociale consacrate expres de dreptul penal,

⁴Florin Streteanu – Drept penal – partea generală, vol. I, Editura Rosetti, București, 2003, pg. 27.

⁵Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroș - Drept penal – partea generală, Editura All Beck, București, 2002, pg. 4; Alexandru Boroș, Gheorghe Nistoreanu – op.cit., pg. 3.

toate valorile pe care acesta le apără fiind create de alte ramuri de drept. Astfel, se observă că protecția penală a unei valori sociale intervine doar atunci când protecția conferită de alte ramuri de drept se dovedește insuficientă, dreptul penal venind așadar ca o “*ultima ratio*” în protejarea, conservarea și apărarea unei valori sociale.

Ex. denumirea de bun mobil ce aparține altuia este întâlnită frecvent în domeniul dreptului civil. Când acest bun este luat pe nedrept din posesia sau deținerea unei persoane de către altă persoană cu scopul de a și-l însuși pe nedrept, dreptul penal intervine pentru sancționarea respectivei persoane și redarea bunului posesorului sau proprietarului.

Se poate astfel observa că dreptul penal a avut și are o *poziție exclusivă* în domeniul apărării celor mai importante valori sociale.⁶

Subramurile dreptului penal:

Acestea sunt⁷:

- ◆ ***dreptul penal internațional*** format din totalitatea tratatelor internaționale și convențiilor în materie de drept penal la care România este parte (Convenția Europeană de Extradare – Paris 13 decembrie 1957);
- ◆ ***dreptul internațional penal*** cuprinde norme privitoare la reprimarea infracțiunilor contra păcii și omeniirii, așa-zisele infracțiuni internaționale (terorismul, traficul de stupefiante);
- ◆ ***drept penal intern și drept penal extern sau internațional;***
- ◆ ***dreptul penal al afacerilor;***
- ◆ ***dreptul penitenciar sau drept execuțional penal*** (în ultima vreme tinde să devină o ramură de drept autonomă, unii autorii făcând și comparații între cele două ramuri, oferindu-i dreptului penitenciar un caracter independent);⁸
- ◆ ***dreptul penal al mediului înconjurător;***
- ◆ ***dreptul penal al minorului;***
- ◆ în ultima perioadă se simte tot mai mult nevoia formării unei noi ramuri de drept și anume ***drept penal european***, idee dezvoltată în cadrul Consiliului Europei și Uniunii Europene.

3. Funcțiile dreptului penal⁹:

- ◆ **previne** săvârșirea infracțiunilor prin incriminarea faptelor periculoase (prevenția generală);
- ◆ asigurară dezvoltarea **noilor valori și relații sociale;**
- ◆ **orientează conduita umană** în spațiu și timp privind respectarea normelor penale;
- ◆ **intimidează** atitudinea destinatarilor legii penale, prin caracterul aflictiv al sancțiunilor aplicabile;
- ◆ **reeducă** comportamentul persoanelor ce au încălcat preceptele impuse;

⁶ Mariana Mitra Radu – Drept penal, partea generală, Caiet de seminar, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura ProUniversitaria, București, 2011, pg. 11.

⁷ Ilie Pascu, Vasile Drăghici – op.,cit., pg. 9; Pavel Abraham, Emil Derșidan – Codul Penal al României comentat și adnotat, Grupul Editorial Național, Editura pentru Științe Naționale, București, 2002, pg. 9.

⁸ Petrache Zidaru – Drept execuțional penal, Edit Press Mihaela, București, 1997, pg. 9.

⁹ Florin Streteanu – op.cit., pg. 36.

- ◆ **protejează** atât valorile sociale pe care se clădește o societate, dar și persoana care a încălcat legea penală împotriva unei represiuni abuzive din partea celor care aplică legea (protejarea sub un dublu aspect);
- ◆ **motivează** comportamentul indivizilor de a se abține de la încălcarea legii penale, prin existența unor instituții ca desistarea și împiedicarea producerii rezultatului sau prin denunțarea faptei de către autor în cazul anumitor infracțiuni;
- ◆ **funcția normativă**¹⁰ – ce constă în sarcina statului, îndeplinită prin intermediul legiuitorului, să reglementeze toate relațiile de apărarea socială esențiale. Legiuitorul este obligat să identifice în realitate care fapte trebuie incriminate, sistemul de sancțiuni aplicabil făptuitorului și să disciplineze relațiile sociale referitoare la reacția statului prin organele sale competente.

Astfel, se poate observa că funcțiile dreptului penal se împart în două:

- ♣ una *protectoare*, cu un aspect *preventiv*
- ♣ una *educativă*, având un aspect *represiv*.

Necesitatea dreptului penal:

Aceasta este determinată de:

- ◆ necesitatea **apărării** tuturor valorilor sociale (se realizează astfel o securitate a sistemului de valori pe care o societate se bazează și se dezvoltă la un momentdat);
- ◆ **existența** fenomenului infracțional și **combaterea** lui (criminalitatea);
- ◆ necesitatea **reglementării juridice** a acțiunii de apărare a valorilor sociale (aceasta trebuie făcută în interesul societății și cu respectarea drepturilor omului).¹¹

Locul dreptului penal în sistemul dreptului:

Cu toate că dreptul penal are un caracter *autonom*, totuși, el are legături și cu alte ramuri de drept în vederea apărării cât mai bine a tuturor valorilor sociale.

Astfel, acesta interacționează cu:

- ◆ **dreptul constituțional** – pe considerentul că în art. 1 din Constituție sunt prezentate principalele valori sociale pe care statul le apără, Astfel, potrivit unor autori parametrii constituționali de control asupra legislației penale se pot grupa în două categorii:
 - ♣ *principiile constituționale ale dreptului penal*, (adică acele reguli edictate de Constituție cu referire specială la dreptul penal) - în art. 22 alin. 3 se prevede că pedeapsa cu moartea este interzisă, art. 19 face o prezentare generală a extrădării și expulzării, art. 15 alin. 2 prevede că legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile, etc.
 - ♣ *principiile constituționale incidente în materia dreptului penal*, (adică acele reguli nespecifice dreptului penal, dar care influențează obiectul protecției penale) – art. 16 alin. 2 care consacră principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii,

¹⁰Mihai Adrian Hotca – Dicționar de drept penal, Editura Editas, București, 2004, pg. 194.

¹¹Constantin Bulai – op.cit., pg. 10.

- ◆ **dreptul procesual penal** – întrucât infracțiunile stabilite de dreptul penal se urmăresc și se judecă prin normele dreptului procesual penal;
- ◆ **dreptul execuțional penal** – acesta având ca obiect de studiu modul în care se execută pedepsele stabilite de dreptul penal;
- ◆ **dreptul civil** – care reglementează relațiile privind patrimoniul, dreptul penal cuprinzând infracțiuni îndreptate împotriva acestuia (furtul, tâlhăria, abuzul de încredere);
- ◆ **dreptul familiei** – dreptul penal incriminând faptele de bigamie, abandon de familie, fapte reglementate prin normele dreptului familiei;
- ◆ **cu dreptul contravențional** – ambele ramuri de drept incriminează fapte ilicite, vătămătoare pentru valorile sociale. Totuși, dreptul contravențional incriminează fapte de o gravitate mai mică și are un sistem sancționator mai blând. Aceeași faptă nu poate constitui contravenție și infracțiune în același timp. Dreptul contravențional împrumută anumite reguli și principii de la dreptul penal: principiul legalității, caracterul personal al răspunderii.

4. Apariția și evoluția dreptului penal.

Epoca prestatală (Antichitatea):

În această perioadă nu se poate vorbi despre o legislație juridico-penală, ci existau doar forme embrionare de represiune penală. Relațiile de apărare socială au apărut și s-au dezvoltat odată cu statul. Astfel:

- ◆ **o primă formă** de realizare a justiției a îmbrăcat forma **răzbunării**, care putea fi individuală sau colectivă¹²;
- ◆ **a doua formă** o reprezintă **principiul talionului**, conform căruia riposta trebuia să fie proporțională cu agresivitatea : *“ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”*¹³;
- ◆ **a treia formă** o constituie **regula compozițiunii**, adică o înțelegere ce intervenea între agresor și victimă.¹⁴

Evul Mediu:

Nici în această perioadă ne se poate vorbi despre un sistem încheșat de norme, însă odată cu evoluția societății s-a simțit tot mai mult nevoia apariției unor reguli de conduită știute și respectate de toată lumea, astfel:

- ◆ apare pentru prima dată noțiunea de **pedeapsă**;
- ◆ apar **codurile scrise**, iar pedepsele erau crude, grele și intimidante;
- ◆ **Montesquieu** în lucrarea sa *De l'esprit des lois* și **Cesare Beccaria** în lucrarea sa *Dei delitti e delle pene* au avut, în această perioadă, un rol deosebit în formarea gândirii juridico-penale, încercând printre altele să înlăture aplicarea pedepsei cu moartea, precum și utilizarea torturii;
- ◆ nu exista principiul **legalității incriminării** și **sancționării**, acest lucru fiind un atribut exclusiv al judecătorului, motiv de arbitrar și mari abuzuri din partea acestora;
- ◆ noțiunea de **criminalitate** și **infractor** erau necunoscute;

¹²Constantin Bulai – op.cit., pg. 24; Constantin Mitrache – op.cit., pg. 18.

¹³Ioan N. Floca – Din istoria dreptului românesc, vol.II, Sibiu, 1993, pg. 108.

¹⁴Emil Cernea, Emil Molcuț – Istoria statului și dreptului românesc, Casa de Editură și Presă „ȘANSA” – S.R.L., București, 1996, pg. 24.

Perioada Modernă:

- ◆ în istoria dreptului penal român prima lege cu dispoziții penale a fost **“Legea țării”**, care a înlăturat practica talionului. Aceasta a ținut multă vreme locul Constituției, Codului civil și Codului penal. De asemenea, ea marchează modernizarea gândirii juridice penale în perioada feudalismului dezvoltat;
- ◆ în perioada regimului turco-fanariot legile cu caracter penal au fost **“Pravilniceasca Condică”**, **“Codul Calimach”**, **“Legiuirea Caragea”** și **“Criminaliceasca Condică”**. Istoria dreptului penal cunoaște până în prezent succesiunea a patru Coduri penale: Codul penal de la 1865 (**“Codul Cuza”**), Codul penal de la 1937 (**“Codul Carol al II-lea”**), Codul penal de la 1969 și Codul Penal care a intrat în vigoare la 01.02.2014;

CURSUL nr. 2

„Elemente particulare în studiul dreptului penal”

Planul cursului:

1. Prezentarea generală a principiilor ce guvernează dreptul penal
2. Definiția și prezentarea izvoarelor de drept penal
3. Definiția, felurile și analiza raporturilor juridice de drept penal
4. Definiția legii penale, categorii de legi penale
5. Definirea interpretării legii penale, forme și modalități de interpretare, rezultatul și limitele interpretării.

1. Prezentarea generală a principiilor ce guvernează dreptul penal:

1.1. Principiul legalității:

- ◆ **nu** este un principiu specific dreptului penal, ci acesta **guvernează** întreg sistemul de drept, principiu conform căruia elaborarea și aplicarea dreptului trebuie să aibă loc numai în temeiul legii. Statul de drept presupune ca toți cetățenii, toate organele statului și orice altă persoană fizică sau juridică să se supună numai legii¹⁵;
- ◆ principiul legalității presupune ca legiuitorul, în opera sa legislativă, să **respecte toate procedurile legale**, să țină seama de voința socială, să permită pluralismul politic;
- ◆ **prima** abordare concretă a principiului legalității o regăsim în opera lui Cesare Becaria „Dei delitti e delle pene” din 1764 și a fost **format pentru prima oară expresis verbis** în timpul Revoluției Burgheze din Franța în anul 1789, fiind apoi reafirmat în 1948 în “Declarația Universală a Drepturilor Omului”;
- ◆ acesta constituie **o garanție a libertății persoanei împotriva abuzurilor**, astfel că legea penală se aplică numai pentru faptele prevăzute de aceasta;
- ◆ acest principiu a fost **încălcat flagrant** între anii 1948-1956 când exista instituția analogiei;
- ◆ acesta este **consacrat expres** în actualul Cod penal în **art. 1 și 2** fiind completat și de **art. 4**, dar și în Constituția României care prevede că “**Parlamentul României reglementează prin lege organică infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora**” acest principiu fiind prezent în toate Codurile penale românești;
- ◆ de asemenea, el își găsește aplicarea în toate **instituțiile dreptului penal** astfel:
 - ✓ “**nullum crimen sine lege**” (instituția infracțiunii);
 - ✓ “**nulla poena sine lege**” (instituția sancțiunii);
 - ✓ “**nullum iudicium sine lege**” (orice judecată să se facă în conformitate cu legea)
- ◆ respectându-se acest principiu **nu va fi trasă la răspundere penală** persoana care nu a săvârșit o infracțiune și totodată **nu va fi trasă la răspundere penală**

¹⁵ Mariana Mitra Radu – Drept penal, partea generală, Caiet de seminar, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura ProUniversitaria, București, 2011, pg. 26.